FAGFELLEVDERT

Saudi-Arabias prinsesser øver betydelig politisk innflytelse. Dette til tross for at de ikke besitter noen viktige formelle politiske posisjoner. Enda viktigere er kvinnes bidrag til å holde samlet kongefamilien, Al Sa'ud, og dermed sikre dens grep om makten.

Prinsesseemakt i Saudi-Arabia^I

Stig Stenslie har skrevet doktorgraden *Elite Integration
and Stability in The House of Sa'ud*.

finnes det lite litteratur om saudiske kvinners uformelle makt, det vil si makt som ikke er knyttet til formell posisjon. Nettopp dette er tema for denne artikkelen. Ved siden av å se på betydningen av kvinners uformelle makt i Saudi-Arabia, vil artikkelen gi ny innsikt i livene til de kvinnelige medlemmene av landets kongefamilie. Det spesielle med et slikt familiestyre som en har i Saudi-Arabia er at alle med reell politisk makt tilhører samme private sfære, Sa'ud-familien.

Kongedømmet kan forstås som verdens mektigste familiebedrift. Sa'ud-familien eier staten – som til og med bærer navnet til sitt herskerhus. Menn tilhørende familien monopoliserer alle viktige formelle maktposisjoner. Men også de med uformell makt innenfor familien har stor påvirkningskraft – kvinner såvel som menn. Konkret vil tre spørsmål bli forsøkt besvart: Hvilke prinsesser har uformell makt – og hvorfor nettopp disse? Hva slags saker er de i stand til å påvirke? Og hvordan bidrar kvinnene til å holde familien sammen – en grunnleggende forutsetning for det monarkiske styresettets overlevelse i Saudi-Arabia.

For å vise til både kontinuitet og endring i kvinnes rolle vil analysen hente eksempler tilbake til tiden under kong 'Abd al-'Aziz, som grunnla det moderne Saudi-Arabia i 1932, og frem til i dag. Informasjonen som underbygger konklusjonene er i stor grad basert på tyve intervjuer som jeg gjennomførte i Riyadh og Jeddah i april 2009. Besøket ble tilrettelagt av King 'Abd al-'Aziz Foundation for Archives and Research, et institutt som beskjeftiger seg med å dokumentere kongefamiliens gjøren og laden. Blant mine intervjuobjekter var det én nøkkelin-

TEKST: Stig Stenslie

SAUDISKE KVINNER er verken statsoverhode, ministre (dog finnes det én kvinnelig viseminister, Nora bint 'Abdallah al-Faiz), guvernører, dommere, offiserer eller stammehøvdinge. I tråd med dette fremstilles kvinnene av utenforstående ofte som undertrykte fanger i et mannsdominert samfunn. Når en ser bakenfor formelle maktposisjoner, finner en likevel innflytelsesrike kvinner også i Saudi-Arabia. I faglitteraturen skilles det mellom "uformell makt" og "formell makt", og mellom "privat sfære" og "offentlig sfære" når kjønnsrelasjoner i Midtøsten skal beskrives og analyseres.

I Saudi-Arabias tilfelle har det blitt skrevet mye om kvinners makt innenfor den private sfære, her forstått som hjemmet hvor familien kan være i fred for innblanding fra myndighetene. Derimot

formant – prinsesse Adila bint ‘Abdallah – datter av Saudi-Arabias konge, ‘Abdallah.

Kvinner og makt: En djevelsk blanding?

Samholdet innad i Sa‘ud-familien – i likhet med hvilken som helst annen herskende elite – er en forutsetning for effektivt og stabilt styre. I teorien kan imidlertid kvinner like mye splitte som forene en elite. Når en leser bøker om historiske familiedynastier er konklusjonen at kvinner og makt er enn djevelsk blanding: Konspirasjonene til machiavelliske kvinner – i haremet og hoffet – har angivelig ledet til mang et dynastis fall.

For eksempel har historikere pekt på haremkvinnenes økte makt som en hovedårsak til svekkelsen av Osmanriket i århundret etter sultan Süleyman “den store” (1520–1566). I løpet av 1500- og 1600-tallet tilranet sultanens mor, hans favorittkonkubiner og av og til hans søstre seg betydelig makt på bekostning av prinsene innenfor murene av palasset i Istanbul, Topkapı Sarayı. Historikerne har hevdet at denne prosessen åpnet en Pandoras eske av kvinnelig begjær for makt og rikdom. Haremkvinnenes intriger ble betraktet som både et symptom på kollaps og en hovedfaktor bak den gradvise forvitningen av sosiale normer og rikets institusjoner.²

Kinesiske historikere har på tilsvarende vis gitt kvinner skylden for kollapsen til Han-dynastiet (206 fvt.–220 evt.), i tillegg til etterfølgende dynastier.³ Ifølge historikerne bidro en gradvis kanalisering av makt fra keiserne til keiserinnene og deres slektninger, til å undergrave Han-dynastiets institusjonelle styrke, noe som svekket imperiet. Maktsyke hoffkvinner bidro slik til Han-dynastiets fall. Som en følge av Han-dynastiets skjebne fikk kinesiske kvin-

ner i all tid etter rykte på seg for å undergrave stabile og sterke styresett.

Heller ikke arabiske kvinner har unnsloppet et slikt stempel. I arabisk-muslimsk litterær tradisjon assosieres kvinner tett med intriger. Ifølge tradisjonen etter al-Bukhari skal profeten Muhammad ha uttalt at “det finnes ingen *fitna* som er mer ødeleggende for menn enn kvinner”.⁴ *Fitna* oversettes som regel til “uorden” eller “kaos”, men kan også referere til den vakre *femme fatale* som får menn til å miste både vettet og selvbeherskelsen. Ideen om kvinner som kilde til *fitna* har vært et kontinuerlig og sentralt tema i arabisk litterær tradisjon. Kaoset som en kvinne, og mer spesifikt, hennes kropp, kan være i stand til å utløse, har ofte blitt trukket frem som hovedforklaring på både menn og imperiers fall.

Manipulerende osmanske, kinesiske og arabiske kvinneskikkelser – historiske så vel som oppdiktete – har for lengst også funnet veien inn i populærkulturen. Slike kvinner er ofte sentrale i romaner, filmer, tv-dramaer og teaterstykker som utspiller seg i konteksten av hoffene til de historiske imperiene.⁵

I motsetning til disse rotfestede forestillingene, mener jeg at fortellingene om konspirasjonene til palasskvinnene forteller oss langt mer om mannsdominerte diskurser om kvinner, kjønn og politisk makt enn noe annet. I denne artikkelen vil jeg vise at Al Sa‘ud – vår samtids mektigste familiedynasti – faktisk er forent og stabilt på grunn av, snarere enn på tross av, dets kvinner.

Uformell makt

De saudiske prinsessenes innflytelse er skjult, og derfor verken lett å oppdage eller

å måle. Likevel kan en som utenforstående gjøre noen kvalifiserte vurderinger basert på ulike kvinners omdømme for makt.

Markante kvinneskikkelser har preget hver periode av det moderne Saudi-Arabias historie.⁶ “Landsfaderen”, kong ‘Abd al-‘Aziz, var særlig nær sin tante, al-Johara bint Faysal. Hun motiverte ham til å erobre Najd, Sa‘ud-dynastiets tradisjonelle makt-

*De saudiske prinsessenes innflytelse
er skjult, og derfor verken lett å
oppdage eller å måle.*

base, mens familien var i eksil i Kuwait på 1890-tallet. Al-Johara var velskolert innenfor islamske disipliner og blant kongens mest betrodde rådgivere. ‘Abd al-‘Aziz spurte henne om erfaringene til tidligere Sa‘ud-herskere og om de historiske båndene mellom sin egen familie og ulike stammer og individer. Al-Johara var dypt respektert av ‘Abd al-‘Aziz, og han pleide å besøke henne daglig helt til hun døde i 1930. ‘Abd al-‘Aziz var også tett knyttet til sin ett år eldre søster Nora og presenterte seg flere ganger som “broren til Nora” i offentlige sammenhenger. Hun ble en av hans fremste rådgivere og styrte i perioder kongedømmet på vegne av broren. Når ‘Abd al-‘Aziz hadde sine sedvanlige raseri-utbrudd, var det henne folk gikk til, fordi de visste at Nora var den eneste som kunne temme hans sinne. Hun deltok også i oppdragelsen av sine nevøer, og det var ofte til sin tante de ble sendt når de skulle disiplineres. Nora var progressiv og tok til orde mot konservative religiøse ledere, som blant annet forsøkte å hindre innføringen

av telefonnettverket som de mente var djevelens påfunn. I 2008 hedret kong ‘Abdallah sin tantes minne ved å kalle Saudi-Arabias første kvinneuniversitet for Prinsesse Nora universitetet.

I likhet med profeten Muhammad som forgudet sin kone Aisha, har også de saudiske kongene sine favoritter som har hatt betydelig innflytelse. Hessa bint Ahmad Al Sudayri var kjent som kong ‘Abd al-‘Aziz favorittkone. Kongen hadde mange koner, men i henhold til islamske påbud aldri flere enn fire på samme tid. ‘Abd al-‘Aziz giftet seg med Hessa to ganger, i 1913, da hun var 14 år, og i 1920. I perioden imellom giftet hun seg med ‘Abd al-‘Aziz jevnaldrende halvbror, Muhammad. Etter sigende var ‘Abd al-‘Aziz fortsatt svært forelsket i Hessa, og han tvang følgelig halvbroren til å skille seg fra henne slik at han atter en gang kunne ta henne som kone.⁷ Hun ga ‘Abd al-‘Aziz syv sønner – de såkalte “Sudayri-brødrene”: Fahd, Sultan, ‘Abd al-Rahman, Turki, Nayef, Salman og Ahmad. Takket være hennes støtte klatret sønnene til topps i familiedynastiet. Sudayri-brødrene fikk kontroll over Forsvarsdepartementet og den viktige Riyadh-provinsen i 1962, Innenriksdepartementet i 1975, og ble den mektigste familiefraksjonen når Fahd ble utpekt til konge i 1982. Alle disse nøkkelposisjonene gjorde det også mulig for Sudayri-brødrene å bygge opp enorme formuer. Fahd gikk bort i 2005, men de seks gjenlevende fullbrødrene er fortsatt meget mektige. Kong ‘Abdallah, dagens konge av Saudi-Arabia, utpekte blant annet sin halvbror, prins Sultan, den eldste av de gjenværende Sudayri-brødrene, til kronprins.

Mens menn har hatt det formelle ansvaret for landets styre og stell, har konge-

familiens kvinner lyktes med å bli pionerer innenfor enkelte felt ved å påvirke sine mannlige slektninger. Kong Faysals favorittkone, Effat Al Thunayyan, lyktes å påvirke sin ektemann til å fremme jenters rett til utdanning. I 1955 grunnla hun Saudi-Arabias første jenteskole, Dar al-Hanan i Jeddah. I 1999, rett før hun døde, åpnet hun Effat College i Jeddah, som var kongedømmets første private høyskole for kvinner. Hun var høyt elsket av saudierne, som refererte til henne som “dronning Effat”, til

*Enkelte prinsesser er blant de mest
velstående private investorene i
Saudi-Arabia.*

tross for at en dronningittel formelt sett ikke eksisterte. Samtlige av Faysals døtre er høyt utdannede og har videreført morens bestrebelser på å fremme kvinners rettigheter. Prinsesse Lolwah, en av døtrene, skapte overskrifter i internasjonale medier da hun deltok på World Economic Forum i Sveits i 2007. Under konferansen uttalte hun offentlig at dersom hun ble gitt mulighet til å endre én ting ved sitt land, så ville hun gitt saudiske kvinner rett til å kjøre bil.⁸ Hun har også uttalt seg om andre spørsmål. For eksempel har hun offentlig kritisert praksisen med at kvinner ikke kan drive egen forretningsvirksomhet uten at en mannlig verge formelt leder foretaket.⁹

Blant kong ‘Abdallahs koner er Hassa bint Trad al-Sha‘lan og Aida Fustuq særlig viktige. Førstnevnte er i dag kongens førstekone, mens sistnevnte er moren til Adila, kongens favorittatter som spiller en fremtredende offentlig rolle. Adila jobber aktivt for å fremme kvinners helse og

rettsikkerhet, utdanning og muligheter på jobbmarkedet, og er beskytter for en lang rekke veldedighetsstiftelser. Prinsesse Adila har også personlig støttet handelsskammeret til forretningskvinnene i Jeddah.

Det er god grunn til å anta at Adila øver betydelig innflytelse gjennom sin far – og sin ektemann. Adila er gift med utdanningsminister prins Faysal bin ‘Abdallah bin Muhammad, og mange saudiske kvinner gir uttrykk for et håp om at hun gjennom å påvirke sin mann kan bidra til å fremme kvinners rettigheter innenfor utdanning.¹⁰ Faysal bin ‘Abdallah bin Muhammad, som Adila giftet seg med da hun var tidlig i 20-årene, er svært nær kongen, og deltar ofte når svigerfaren møter viktige gjester eller er på statsbesøk utenlands. Adila – som har en bachelorgrad i engelsk litteratur fra Kong Saud-universitetet i Riyadh – har et personlig engasjement for utdanning av kvinner. Ifølge henne selv deler ektemannen hennes engasjementet. Hun har offentlig uttalt at “[Prins Faysal] oppfordrer saudiske kvinner til å spille en aktiv rolle i arbeidsmarkedet, og at han føler at energien til saudiske kvinner kastes bort og burde komme samfunnet til gode”.¹¹ Adilas innflytelse er imidlertid ikke like vel ansett av alle saudiere. Konservative islamister har kritisert kong ‘Abdallah for at han i februar 2009 ga posten som utdanningsminister til svigersønnen, som de hevder er i lomma til sin liberale kone.

Andre kvinnelige medlemmer av kongehuset har også utfordret konservative krefter. Prinsesse Sara, datter av mektige prins Musa‘id, har sluttet seg til et voksende antall aktivister som kritiserer praksisen med barneekteskap i Saudi-Arabia. I

februar 2010 vakte det oppsikt i saudiske medier da hun publiserte et brev hvor hun oppfordret Saudi-Arabias stormufti, kongedømmets øverste religiøse leder, ‘Abd al-‘Aziz bin ‘Abdallah bin Muhammad Al al-Shaykh, om å utstede en *fatwa* som forbød praksisen med å gifte bort mindreårige jentebarn.¹² Konservative islamister gikk straks i forsvarsposisjon og avviste oppfordringen med henvisning til at profeten Muhammad giftet seg med sin favorittkone, Aisha, da hun bare var ni år gammel.

Enkelte prinsesser er blant de mest velstående private investorene i Saudi-Arabia.¹³ I motsetning til alle andre saudiske kvinner trenger ikke kvinnelige medlemmer av kongehuset en mannlig verge for å etablere og drive et forretningsforetak, og de får lettere lisenser av myndighetene. Kvinnenes status som kongelige gir dem også mulighet til å operere innenfor sektorer som ellers er forbudt område for ordinære saudiske kvinner. Et eksempel er Luthan Trading Company, som driver kongedømmets eneste treningsstudio for kvinner og det eneste hotellet som er eksklusivt for kvinner. Firmaets styre består av tyve medlemmer, alle kvinner, og er ledet av prinsesse Madawi bint Muhammad bin ‘Abdallah. En annen innflytelsesrik medeier er prinsesse Reema bint Bandar bin Sultan. Førstnevnte har offentlig tatt til orde for at privat sektor bør spille en nøkkelrolle når det gjelder å utdanne og trene yngre saudiske kvinner slik at de kan bli en større del av yrkeslivet.¹⁴

Hierarki og Prinsesseråd

Prinsessene har i likhet med sine mannlige slektninger sitt eget hierarki. Innenfor Al Sa‘ud bestemmes den enkeltes innflytelse av flere faktorer, som for eksempel hvilken

familiengren en tilhører, morens stammebakgrunn, alder, samt ulike personlige kvaliteter. Hierarkiet reflekteres i hvilken tittel som bæres: En prinsesse tilhørende ‘Abd al-‘Aziz-grenen tituleres “hennes kongelige høyhet” (arab. *sahiba al-sumuwa al-malakiyya*), mens en prinsesse tilhørende en av de øvrige grenene refereres til som “hennes høyhet” (arab. *sahiba al-sumuwa*). På toppen av hierarkiet finner en de få gjenlevende døtrene til ‘Abd al-‘Aziz, som Luluwa, al-Johara, Latifa, Nouf og Sita. Disse kvinnene er også meget høyt respektert av kongen, hans brødre og resten av familien. De to sistnevnte er fullsøstre til ‘Abdallah og er begge nært knyttet til kongen.¹⁵ Eldre prinsesser har i likhet med sine mannlige slektninger åpne audienser hvor de mottar kvinner tilhørende ulike samfunnsgrupper, mens yngre prinsesser opprettholder kontakten med ikke-kongelige gjennom veldedighetsarbeid.

De kvinnelige medlemmene av kongefamilien har sin egen institusjon. I 2003 aksepterte prinsesse Sita, kong ‘Abdallahs søster, å opprette og lede Prinsesserådet, som inkluderer representanter fra alle familiengrenene. Tidligere hadde det aldri eksistert et tilsvarende råd for kvinnelige medlemmer av herskerhuset. De utpekte prinsessene er alle involvert i ulike typer sosialt arbeid, knyttet til helse, kvinner, barn og næringsliv.¹⁶ I dag har Prinsesserådet blitt et permanent organ innenfor Al Sa‘ud. Rådet gjenspeiler en hoffverden som eksisterer parallelt med mennenes, og som til nå har vært ignorert av vestlige observatører, som kun ferdes i mennenes domene.

Medlemmene av Prinsesserådet samles to ganger i måneden, annenhver uke, for å drøfte aktuelle samfunnsspørsmål. Rådet

er særlig opptatt av spørsmål som påvirker saudiske kvinners livssituasjon. Hver samling varer i to til tre timer. Rådet håndterer ikke pengespørsmål – det er ingen veldedighetsstiftelse – men er mer å betrakte som en tankesmie og lobbygruppe. Medlemmene diskuterer og kommer frem til forslag til løsning på ulike spørsmål og leverer forslagene til relevante myndighetsinstanser som for eksempel helsedepartementet, sosialdepartementet, utdanningsdepartementet og arbeidsdepartementet. Noen ganger overrekker prinsessene også forslag direkte til kongen. Prinsesserådet har sin egen forskningsavdeling som støtter rådets arbeid med å skaffe til veie informasjon og statistiske data i henhold til agendaen bestemt forut for samlingene. Imidlertid er det ingen selvfølge at rådets forslag blir tatt til følge.¹⁷

Prinsesserådet startet opp med 22 medlemmer, men har etter hvert blitt utvidet til å telle 30 kvinner. Arbeidet er basert på ideen om at alle er likeverdige, og flere yngre prinsesser er også blitt invitert til å delta på samlingene. Ved å inkludere yngre kvinner håper de eldre prinsessene å skolere disse til å tjene landet og folket, samt å bli gode rollemodeller for andre saudiske kvinner.¹⁸

Kvinnenes råd drøfter aldri tema relatert til oljeøkonomi, sikkerhet og eksterne relasjoner. Ifølge prinsesse Adila, kong 'Abdallahs datter, inviteres prinsessene heller ikke inn i uformelle beslutningssprosesser knyttet til slike spørsmål. Alle disse spørsmålene er mennenes eksklusive domene.¹⁹ Til tross for at kjønnsrollene er i endring i Saudi-Arabia, kan en svært forenklet hevde at det at kvinnene er ekskludert fra disse feltene reflekterer tradisjonelle saudiske kjønnsrollemønstre. I disse er

grunnideen at mennene håndterer spørsmål knyttet til den offentlige sfæren, bringer mat på bordet og ivaretar familiens fysiske sikkerhet, mens kvinnene spiller en langt mer fremtredende rolle innenfor den private sfære, på hjemmebane.

Familiens lim

Kvinnene spiller en nøkkelrolle når det kommer til å opprettholde samholdet innad i kongefamilien, som etter hvert har blitt svært tallrik. Ifølge Sa'ud-familiens egen familiehistoriker, sjeik 'Abd al-Rahman S. al-Ruwaishid, teller familien i dag hele 4500 medlemmer, inkludert prinser og prinsesser.²⁰

Sosialisering av barn er trolig den mest grunnleggende, viktige og universelt praktiserte funksjonen til en familie, fordi yngre familiemedlemmer gjennom denne prosessen lærer om reglene og forventningene for atferd innfor eget samfunn. I så henseende spiller prinsessene en viktig rolle i Sa'ud-familien. De oppdrar unge kongelige til å forstå og respektere normsystemet som skaper et psykologisk grunnlag for enhet. Et godt eksempel er kong 'Abd al-'Azizs søster, Nora, som hadde en sentral funksjon i oppdragelsen av kongens sønner. Når noen av disse gjorde noe galt var det tanten de ble sendt til for å få en korreks.

I Saudi-Arabia er verdi- og normsystemet i endring – i likhet med kjønnsrollene. Likevel knytter det seg fortsatt sterke forventninger til samfunnsmedlemmenes atferd. De på toppen av samfunnet – særlig de kongelige – følges ekstra nøye og er gjenstand for kontinuerlig vurdering.

Ære har fortsatt en viktig betydning. Å miste ansikt må unngås da implikasjonene kan være katastrofale og vidtrekkende: En

person som mister sin ære, bringer ikke bare skam over seg selv, men hele sin familie. Tradisjonelt sett kan en sønn bringe familien ære (arab. *sharaf*), mens en datter bare kan bringe skam (arab. *'ayb*). For at kvinnene skal unngå å bringe skam, må de følge et sett strenge sosiale normer: Prinsessene ventes å være underdanige og servile, å sette familien foran alt annet, samt å gifte seg innenfor kongefamilien. I tillegg er kvinnene forventet ikke å gi uttrykk for kontroversielle meninger i det

*Tradisjonelt sett kan en sønn bringe
familien ære, mens en datter bare
kan bringe skam.*

offentlige rom, og generelt sett være "usynlige".²¹ Uten aksept av sin mannlige "verge" (arab. *wali amr*) – normalt sett far, bror eller ektemann – har ikke en prinsesse mulighet til å være i offentlighetens søkelys. I så måte er det illustrerende at det er et generelt tabu å offentliggjøre fotografier av kvinnelige medlemmer av kongefamilien. Alle disse normene respekteres fortsatt høyt av prinsessene, og avvik kan få alvorlige følger. Det er et kollektivt ansvar å hindre at prinsessene bringer skam over familien, og kong 'Abdallah følger godt med på kvinnes atferd. For å beskytte deres ære ledsages prinsessene for eksempel av egne vakter når de drar utenlands. Vaktene nyter full tillit fra kvinnes mannlige verger, og sies å være menn som har et mindre tiltrekkende ytre slik at de ikke skal friste prinsessene ut i synden.²² For de kongelige er det et skrekksenario at familiens kvinner er utro. Utroskap vil

frata herskerhusets dets ære og undergrave dets politiske legitimitet. Skjebnet til prinsesse Mish'al bint Fahd bin Muhammad, som ble henrettet i 1977 etter at hun innrømmet utroskap, viser følgene dersom en prinsesse krysser denne røde linjen. Til tross for at rikdom gir en viss frihet, er prinsessene generelt sett underlagt enda strengere sosiale forventninger enn ordinære saudiske kvinner.

Respekt for alder og rang er en dypt rotfestet norm. De fleste døtre vil hedre sine mødre og eldre slektninger, og vise disse stor respekt. I henhold til saudisk kultur vil en datter underdanig senke blikket når moren snakker. Når moren eller en eldre slektning snakker vil datteren ofte gjenta tradisjonelle ord for å understreke sin respekt, som *sama'*, *labbayk* og *hadir*, ord som kan oversettes til "til din tjeneste". En datter vil aldri finne på å heve stemmen overfor moren, og i enkelte tilfeller vil hun heller ikke snu ryggen til moren når hun forlater hennes rom. Datteren vil heller rygge. Alle kvinnene i kongefamilien kjenner utmerket vel sin posisjon i familiehierarkiet: Når en eldre prinsesse kommer inn i et rom med 100 slektninger, vil alle umiddelbart reise seg og bytte plass i henhold til alder, selv om det bare er noen dagers aldersforskjell, slik at de eldste får de gjeveste plassene.²³

Saudisk tradisjon foreskriver at ens lojalitet og forpliktelser overfor en annen person skal speile tykkelsen på blodsbandet. Hver måned annonserer saudiske riksdekkende aviser bryllup inngått av medlemmer av herskerhuset. Mens de aller fleste av disse ekteskapene er inngått mellom medlemmer av kongefamilien, er det ikke uvanlig at prinser også tar koner fra ikke-kongelige, men fremstående familier

som for eksempel Al Sudayri og Al Shaykh. For en prinsesse er det imidlertid umulig å gifte seg ut av den kongelige sirkelen. De aller fleste av disse ekteskapene er arrangerte. Gitt den strenge kjønnssegregasjonen i det saudiske samfunnet er det som regel mødre, søstere, tanter eller andre kvinnelige slektninger som har den viktige oppgaven å finne best egnede partnere til sine barn.²⁴

I Saudi-Arabia er folks sosiale liv fortsatt konsentrert rundt hjem og familie. Den tradisjonelle storfamilien gir kongedømmet en mekanisme for sosial integrasjon som blir stadig sjeldnere i dagens verden. Mange sosiale begivenheter bringer sammen medlemmene av kongefamilien, slik som bryllup, begravelser og besøk relatert til de religiøse høytidene *'eid al-adha* og *'eid al-fitr*. Familiens kvinner er ansvarlige for å opprettholde disse tradisjonelle møtearenaene.

De fleste av kongefamiliens mange grener samles regelmessig. Hessa bint Ahmad Al Sudayri, kong 'Abd al-'Azizs favorittkone, var kjent for sine ukentlige middagsselskaper for sine sønner og deres respektive familier. Frem til hun døde i 1970 spilte hun en viktig rolle med hensyn til å kultivere samholdet mellom sine sønner gjennom disse samlingene. Hessa døde skal angivelig ha videreført morens tradisjon.²⁵ Tilsvarende samles de nærmeste slektningene til for eksempel kong Faysal og kong 'Abdallah. Sistnevnte gren møtes to eller tre ganger i året. Disse samlingene finner sted enten i palasset til kong 'Abdallah eller i residensene til en av hans to søstre. Det er ingen aldersgrense, så liten som stor treffes under disse begivenhetene.

Alle kongefamiliens kvinner samles

dessuten en gang årlig. Disse store treffene finner sted i palasset til prinsesse Sita, søsteren til kong 'Abdallah, som er blant familiens eldste kvinner. Ifølge prinsessene selv skal familiens menn misunne kvinnene deres årlige samling, fordi de selv ikke har vært i stand til å etablere en lignende tradisjon. Ved siden av disse samlingene er Prinsesserådet en arena som bringer kongefamilien sammen. Rådet har vevd ulike grener av familien tettere sammen, og er et viktig nettverk.

I likhet med alle andre familier er det også små og store gnisninger innad i Al Sa'ud. Familiekonflikter drøftes og løses innenfor den private sfæren, bak lukkede dører, og en søker aktivt å håndtere konfliktene før de blir for alvorlige. Kvinner griper ofte inn i familiens disputer, av og til også i de større konfliktene. For eksem-

*I dag ser en at kvinner stiller seg
som beskyttere for saudiske aktivister
som ønsker å fremme politiske saker.*

pel kom daværende kronprins Faysal og hans halvbror prins Talal til enighet sent på sommeren i 1963, takket være mekling fra sistnevntes mor, Munayer. Munayer, som ifølge britiske diplomater i Saudi-Arabia var en av kong 'Abd al-'Azizs favorittkoner, var vel så beryktet for sin intelligens som for sin skjønnhet. Hennes sønn, Talal, var kjent som den "røde prinsen". Bakgrunnen for dette var at han etablerte en gruppe bestående av liberale reformister innenfor kongefamilien som tok til orde for konstitusjonelt monarki, kjent som "de frie prinsene" (arab. *al-umara' al-ahrar*). Som følge

av sine politiske sprell fikk Talal sine eiendommer konfiskert, og han ble tvunget til å leve en kort periode i eksil i Egypt tidlig på 1960-tallet. Under sitt eksil brakte Talal skam over Al Sa'ud ved å vise sympati for president Gamal 'Abd al-Nasser, Saudi-Arabias erkefiende. 8. september 1963 rapporterte Sunday Telegraphs korrespondent i Kairo at Talals mor, Munayer, gjentatte ganger hadde irettesatt sønnen for hans tåpelige handlinger, mens prinsesse Madawi, hans yngre søster som han var meget tett knyttet til, forsøkte å overtale ham til å komme hjem.²⁶ Få dager etter at artikkelen sto på trykk vendte han hjem. Faysal tilga aldri Talal, men kronprinsen forsikret Maunayer personlig om at hennes sønn ville få tilbake sine eiendommer og trygt kunne få vende hjem til kongedømmet.²⁷

Dette eksempelet viser at kvinnenettverk kan være avgjørende. Kvinner kan mekle mellom prinser som ligger i strid med hverandre, og slik bidra til dialog og bilegging av uoverensstemmelser. Et annet eksempel er Faysals overenskomst med prins Muhammad bin Sa'ud, den tredje sønnen til kong Sa'ud. Faysal ble utnevnt til å lede farens livvaktstyrke i 1953 og utpekt til forsvarsminister i desember 1960. I kraft av disse posisjonene var han farens viktigste støttespiller. Som en følge av en maktkamp med halvbroren, kronprins Faysal, ble imidlertid kong Sa'ud avsatt og tvunget i eksil i 1964. I november samme år sverget prins Muhammad troskap til Faysal. Han var den første blant sønnene til den avsatte kongen som gjorde dette. Bakgrunnen for overenskomsten – ifølge rapportering fra den britiske ambassaden i Jeddah på den tiden – var at han var gift med en av Faysals døtre, Sara.²⁸ Siden han

ble tatt inn igjen i varmen midt på 1960-tallet har prins Muhammad bin Sa'ud innehatt flere fremstående posisjoner, og har siden 1987 tjent som guvernør av al-Bahah-provinsen.

I dag finnes det innenfor rammene av Prinsesserådet en mindre, og mer eksklusiv, gruppe som håndterer alvorlige familiekonflikter og problemer. Denne gruppen oppdager og drøfter problemer som særlig menn ikke er i stand til å se. Ifølge en prinsesse er menn generelt sett opptatt med politisk administrasjon og forretninger, og overser de mindre spørsmålene innad i familien.²⁹ Kvinnegruppen tar av og til kontakt med menn som er involvert i enkelte familiedisputter. Gjennom denne funksjonen spiller rådet en viktig rolle når det kommer til det å holde kongefamilien samlet.

Konklusjon

Historiske eksempler viser at flere av de nærmeste kvinnelige slektningene til Saudi-Arabias herskere har påvirket kongedømmets politikk. Enhver som har kongens øre, har stor innflytelse. I så måte er det få som er nærmere en hersker enn hans egen mor, søster, kone eller datter. I dag trekker kvinnene fortsatt i trådene bak kulissene – via sine mannlige slektninger. I en særstilling er kong 'Abdallahs søstre, Nouf og Sita, hans koner, særlig Aida Fustuq og Hassa bint Trad al-Sha'lan, samt hans datter, Adila.

I tillegg ser en i dag at flere og flere prinsesser støtter ulike initiativ, og stiller seg som beskyttere for saudiske aktivister som ønsker å fremme ulike politiske saker. Prinsessene har med andre ord trådt ut av den private sfære, og har blitt synlige i den offentlige. Samfunnsområdene hvor de

kvinnelige medlemmene av Sa'ud-familien aktivt søker å øve innflytelse er relatert til kvinners utdanning og jobbmuligheter, samt kvinners helse og rettssikkerhet. Men økonomi, sikkerhet og forholdet til andre stater er fortsatt mennenes gebet.

Videre er prinsessene en essensiell ingrediens i limet som holder Al Sa'ud sammen, for slik å sikre familiens grep om makten. Kvinnene ivaretar tre ulike funksjoner som er avgjørende for samholdet innad i kongefamilien:

Den første er prinsessenes sosialisierende funksjon. Kvinnene spiller en sentral rolle i prosessen med å sosialisere de unge kongelige inn i sosiale verdier og normer, som er den mest grunnleggende forutsetningen for enhet innad i herskerhuset. Fordi de fleste kongelige ekteskap er arrangerte, er kvinner også viktige når det kommer til å matche passende kongelige par, og derigjennom bidra til å kultivere blodsband på toppen av det politiske systemet.

Den andre er kvinnes nettsverksfunksjon. Al Sa'uds kvinner er ansvarlige for å opprettholde møtearenaer som bringer sammen storfamilien, som med årene har vokst til å bli meget stor. Prinsessenes interne organisering er langt mer sofistisert og sterkere enn den til deres mannlige familiemedlemmer: Kvinnene har både sitt eget råd og årlige samlinger. Videre arrangerer kvinnene ofte ukentlige middager, og er vertskap for bryllup, begravelser og familiebesøk relatert til religiøse markeringer – arrangementer som bringer sammen familiens menn.

Den tredje måten kongelige kvinner bidrar til å integrere Sa'ud-familien på er gjennom deres meklingsfunksjon. Prinsessene har sitt eget meklingsråd, men det

er i tillegg vanlig at kvinnene forsøker å løse disputer blant de kongelige. Kvinnene er ofte i stand til å se konflikter som ligger og lur, som menn er ute av stand til å se. Det at kvinnene besitter denne egenskapen gjør familien i stand til å håndtere interne problemer før de blir for store og splitter de kongelige.

• f •

- 1 I Saudi-Arabia vil jeg takke Dr. Fahd al-Semmary ved King 'Abd al-'Aziz Foundation for Archives and Research, som ga meg tilgang til senterets arkiver og andre fasiliteter, samt for å organisere flere av mine møter. Prins 'Abdallah bin Faysal bin Turki var så sjenerøs å introdusere meg for senteret. Likeledes har Dr. Abdul Kareem A. al-Zaid og Ibrahim A. al-Yahya ved King Abd al-Aziz Public Library i Riyadh vært til uvurderlig hjelp. Takk også til bibliotekarene i Arab World Documentation Unit, University of Exeter, og National Archives i Washington DC. Til sist – men ikke minst – vil jeg takke Saira Hamid Basit, Marte Kjær Galtung, Amber Khan, Mahwish Nasir, Anita Pratab, Tehmina Sarwar, Kjetil Selvik og tre utmerkede fagfeller som alle tok seg tid til å lese og kommentere artikkelen.
- 2 Se, for eksempel, Leslie P. Peirce: «The Imperial Harem: Women and Sovereignty in the Ottoman Empire», New York: Oxford University Press, 1993; og Ihan Ak it: «The Mystery of the Ottoman Harem», Ak it Kültür Turizm Yayınları, 2000.
- 3 Bret Hinsch: «Women in Early Imperial China», Lanham, MD: Rowman & Littlefield Publishers, Inc., 2002; og Yang Lien-sheng: «Female Rulers in Ancient China», i Li Yu-ning (ed.): «Chinese Women through Chinese Eyes», New York: M.E. Sharpe, Inc., 1992, s. 25.
- 4 Al-Bukhari, bok 7, del 62, hadith 33 (fortalt av Usama bin Zaid).
- 5 For et par bestselgere innenfor denne sjangeren, se Colin Falconer: «The Sultan's Harem», New York, NY: Three Rivers Press, 2005; og «Shan Sa: Empress: A Novel», New York, NY: Three Rivers Press, 2005.
- 6 For en biografi av flere fremstående historiske kvinner, se Dalal Mukhlid al-Harbi: «Prominent Women from Central Arabia», New York: Ithaca Press, 2008.
- 7 Leslie McLoughlin: «Ibn Saud: Founder of a Kingdom», London: Macmillan, andre utgave, 1995, s. 71.
- 8 Se, for eksempel, MSNBC 25. januar 2007, <http://www.msnbc.msn.com/id/16813686/>.
- 9 Gulf States Newsletter, nr. 848, 27. februar, 2009.
- 10 Intervjuer i Riyadh og Jeddah, april 2009.
- 11 Gulf States Newsletter, nr. 854, 29. mai, 2009.
- 12 Elaph Online, 5. februar, 2010, <http://www.elaph.com>.

- 13 For en liste over de største kvinnelige investorene tilhørende Al Sa'ud, se Sharaf Sabri: «The House of Saud in Commerce», New Delhi: I.S. Publications Pvt. Ltd., 2001, s. 263.
- 14 Arab News, 18. juni, 2010, <http://arabnews.com/saudi-arabia/article67823.ece>.
- 15 Intervju i Riyadh, april 2009.
- 16 Ibid.
- 17 Ibid.
- 18 Ibid.
- 19 Ibid.
- 20 Abdulrahman S. al-Ruwaishid: «The Genealogical Charts of the Royal Saudi Family», Riyadh: al-Shibil Press, (1421) 2001, s. 19.
- 21 Intervjuer i Riyadh og Jeddah, april 2009, og Oslo, august 2009.
- 22 Intervju i Oslo, august 2009.
- 23 Intervju i Riyadh, april 2009.
- 24 Ibid.
- 25 Michael Herb: «All in the Family: Absolutism, Revolution and Democracy in the Middle Eastern Monarchies», Albany, NY: State University of New York Press, 1999, s. 105.
- 26 «Prince Talal Ends Feud», Sunday Telegraph, 8. september, 1963, A. Burdett (red.): «Annual Records 1963: Saudi Arabia», Cambridge Archive Editions Ltd., 1997, s. 38.
- 27 David Holden & Richard Johns: «The House of Saud: The Rise and Rule of the Most Powerful Dynasty in the Arab World», New York: Holt, Rinehart and Winston, 1982, s. 237.
- 28 A. Burdett (ed.): «Annual Records 1964: Saudi Arabia», Cambridge Archive Editions Ltd., 1997, s. 74.
- 29 Intervju i Riyadh, april 2009.